

Josef Pekař: Omyly a nebezpečí pozemkové reformy. II. vydání. »Vesník« 1923. — Prof. Pekař je ideálním typem konservativce v nejlepším slova smyslu. Snad to částečně nese jeho obor s sebou (což ovšem některak neznamená, že by všichni historici byli konservativní), ale hlavní váhu tu má jeho individualita. Prof. Pekař má zdravý smysl pro historická fakta, dovede oceniti stinné i světlé stránky historických skutečností a organismů, dovede šetrnou, ale obratnou rukou setřítí vrstvu, kterou vášnivá doba zakryla a zkreslila průvodní obraz historie a dovede nám oživit ten obraz tak, že při dobré vůli možno přiblížiti se aspoň pochopení skutečnosti, pro které pod zorným úhlem nynějších názorů máme třeba jen odsouzení nebo pro které nenalézáme ospravedlnění. Ovšem je-li prof. Pekař shovavý k minulosti, tím přísnější je k přítomnosti; tu ustupuje historik a na jeho místo se stává konservavec, zdravý, z přesvědčení, který vášnivě potírá všechny chyby, jichž se podle jeho názoru protivný tábor dopustil.

Prof. Pekař hned v úvodě píše, že zabývá se ve své knize vlastně problémem více národohospodářským než historickým. Vlastně co je na celém problému historického, je pouze jeden důvod pozemkové reformy, a to ještě důvod více citový než věcný. Důvodem národohospodářským zabývá se prof. Pekař až ve statích, které jednají o pasivech pozemkové reformy a poukazuje na to, že stejného účinku národohospodářského by se docílilo za menších obětí. Obsahově možno rozdělit knihu prof. Pekaře na kritiku příčin a kritiku následků pozemkové reformy.

Pokud kritizuje příčiny pozemkové reformy, je kniha Pekařova nejzajímavější. Dlužno jí ovšem vytknouti, že tím, že kladé největší důraz na to, že pozemková reforma byla v prvé řadě odplatou šlechtě za Bílou Horu, značně snižuje morální význam pozemkové reformy, ba dokonce zůstává nepokrytý dojem, jakoby důvodů věcných a ideových tu nebylo, nebo aspoň jakoby byly v mizivé menšině proti důvodům agitačně politickým. Takové hledisko, věří-li mu prof. Pekař, bylo by možno nazvati škarohlídstvím. I když připustíme, že v popřevratové honbě za velikými činy se v mnohém přestřelilo a že zapolení politické je často daleko pojmu uslechtilosti, nemůžeme upříti pozemkové reformě právě jako jiným popřevratovým činům, třeba jejich výsledky zůstaly daleko za nádejemi v ně skládané, ideového podkladu, pozitivní vůle prospěti národu a vlasti a touze učiniti svět lepší než byl dosud. A přece ten dojem si z četby historie pozemkové reformy, jak ji podává prof. Pekař, neodneseme. Prof. Pekař cituje jako prameny denní listy, a to ještě listy stran nejvíce interesovaných, ačkoli je zřejmo, že tyto prameny možno dnes už uváděti pouze proti a nikoli pro reformu, a to ještě jako prameny psychologické snad, ale nikdy věcné.

Objevily-li se po této stránce, kterou, máme-li ji nazvati historií, nazveme ji historií dneška, v díle prof. Pekaře některé stíny, najdeme v jeho ostatní argumentaci hojnost světla pro to, co nám dosud nebylo dosti jasno; co jsme instinktivně cítili, ale nevěděli. Hned jeho úvodní kapitoly zabývají se »Šlechtou pobělohorskou neboli historickými předpoklady pozemkové reformy«. Prof. Pekař dokazuje, že tyto předpoklady byly falešné, avšak nikoli, jak se dosud obyčejně uvádělo (a správně), že za tři sta let se příliš mnoho změnilo, než aby bylo možno trestati křivdy (když už je vyloučeno je napravovati) před 300 léty spáchané. Prof. Pekař jde ještě dále a poukazuje, že názor, jakoby konfiskované statky dostala darem cizí šlechta, je chybný, neboť bylo to většinou šlechta domácí a ta jich nedostala, nýbrž koupila. Není tu tedy důvodu ani nacionálně citového ani věcně právního k revindikaci. Pokud se dostala do Čech šlechta cizí, počestila se ne sice jazykem, nýbrž smýšlením. Prof. Pekař poukazuje tu, že z řad této šlechty vyšli lidé, kteří působili na našem obrození měrou ne právě nepatrnou, a opravuje své dobré zdání z roku 1919, že by nyní netvrdil tak určitě, že pasiv je v národním účtu české šlechty víc než aktiv. Prokázav tuto odůvodněnou odmitavost našeho národa k české šlechtě, dospívá k názoru: »Rozdílů světového názoru, jimiž liší se šlechta od valné části národa a v nichž tkví namnoze hlavní zřídlo populárního odporu proti ní, nevytýkám — zde naopak hájil bych mínění, že by propagace jejího konservatismu

byla naší přítomnosti s prospěchem — potřebujeme již dávno proti přeradikalisování, kterým trpíme, jako protiváhy politické skupiny rozumně konservativní.« — K tomu dlužno připomenouti, že konservativní živly už u nás máme, avšak obtíž je v tom, že si to nikdo nechce přiznati, a že ani pojmy konservativní a radikální se často docela nevyklučují. Pokud se týče šlechty, její nepopulárnost jest v tom, že se tehdy před třemi sty léty přidala k tomu, jenž připravil konec samostatnosti české, a že, učinila-li co později na obhajobu těch státních práv, která ještě pro reformu byla zachována, učinila tak pro svůj prospěch, a že po převratu zachovává splendit isolation, neboť poznala, že její rodová práva nestaví ji už svou existencí v čelo národa. To už není světový názor, to není konservatismus, to je historický anachronismus, který je snad zajímavou kuriositou, ale neznamená nikterak, že by se mu národ měl přizpůsobit. Pokud jde o přizpůsobení — a tu není kompromisu — je řada na šlechtě, aby se uplatnila a podle toho bude oceněna. Že není šlechtický původ příhaneu, toho skvělým případem je hrabě Lützow, kterého se prof. Pekař tak často, ovšem v jiném smyslu, dovolává.

Napsal-li jsem výše, že prof. Pekař v druhé části kritizuje následky, nikoli výsledky pozemkové reformy, chtěl jsem tím naznačiti, že prof. Pekař zabývá se více passivou než aktivou pozemkové reformy, což ostatně zcela vyhovuje titulu »nedostatky a nebezpečí pozemkové reformy«. Tím ovšem stává se spis prof. Pekaře jednostranným, neboť nemůže vyvolati pravdivého dojmu, když ukazuje pouze na stíny, zůstává však přecí vynikající polemikou s různými pohodlnými názory a výmluvami, které přes to, že jsou si vědomy své chabosti, nemají odvahy upřímně přiznati svou chybu. Prof. Pekař pracuje fakty, která od té doby, co kniha byla napsána, doznala znamenitého obohacení a, možno říci, nyní už nepřipouští pochybnosti. Prof. Pekař skvělým způsobem kupí důvody pro svůj závěr, že pozemková reforma provedena byla u nás za zbytečných obětí a vznáší výzvu, aby zákon byl novelisován. A tento konečný a hlavní účel knihy možno podepsati, i když je to účel negativní. djl.

Publikací Sociálního ústavu Československé republiky č. 1.—5. Sociální ústav Československé republiky byl utvořen jednak jako vědecká instituce pro studium otázek sociálních, jednak jako poradní sbor ministerstva sociální péče. O činnosti jeho v prvním třiletí jeho trvání (1920 až 1922) jedná 1. číslo jeho Publikací. Podává se tu zpráva jednak o výsledcích práce mladého tohoto institutu, jednak o jeho organizaci. Práce v Sociálním ústavu jest rozdělena na 5 sekcí (pracovních odborů): I. pro teoretické badání, II. pro dělnickou ochranu a sociální pojišťování, III. pro socialisaci, IV. technicko-zdravotnický, V. výchovný a humanitní). Každý z členů, jmenovaných buď ze dvou třetin celkového počtu ministrem sociální péče, buď volený představenstvem ústavu, je povinen přihlásiti se aspoň do jedné z uvedených sekcí. Počet členů, vybíraných z teoretiků i praktiků v sociálních otázkách, je obmezen (řádných členů může býti nejvýše 90, dopisujících 120). Počet členů skutečně jmenovaných byl nižší: 84 členové řádní a 5 dopisujících. Sociální ústav v rámci své činnosti pořádá Sociální archiv a museum, má velmi krásně vypravenou čítárnu a vydává vlastní list Sociální revui (šestkrát do roka). Předsedou Sociálního ústavu byl jmenován na další třiletí (až do roku 1925) univ. prof. Dr. J. Gruber. Druhý sešit publikací je věnován zajímavé rozpravě o zprávách o činnosti živnostenských inspektorů. Živnostenská inspektoři, významný to orgán účinné kontroly různých opatření ve prospěch dělnictva, shrnovali svoje poznatky v tiskem vydávané zprávy, jež byly vždy velmi cennou sbírkou dokumentů pro posouzení stavu průmyslového dělnictva. Jedná se nyní o to, aby bylo obnoveno vydávání takových zpráv i u nás. Debata, rozvinuvši se po úvodním proslovu ústředního živnostenského inspektora inž. J. Šantrůčka, přinesla leckterý zajímavý námět k další činnosti čsl. živnost. inspektorů. O výsledcích zákonů o stavebním řádu přináší 3. číslo Publikací podrobný statistický přehled, zpracovaný statistickým oddělením ministerstva sociální péče. — V Sociálním ústavu Československé republiky vznikl institut velm významný pro další roz-